

E**S.****LITTERÄR TIDNING.****N:o 10.****Lördagen den 1 Februari.****1840.**

På EOS, hvaraf ett halft ark två gånger i veckan utgives, prenumereras med 3 Rdr B:co för helår, 3 för halfår, 2 för quartår på Lundeqvists bokläda i Upsala och Bonniers i Stockholm, samt på alla rikets postkontor, men på de sista med tillägg af postförvaltare-arfvode.

Till en resande Vän.

(Vid Mjös-stranden.)

Blef du hvad jag ville, arm!
Bort en vind min vän ej ref:
Den en ljusets stråle blef,
Som med honom, kring min barm,
Bågen kring vår verld beskref!

For du — for du ej från mig,
Blef min hand blott hvad jag vill;
En Elias' karm af eld.
Kring mitt hjerta bar den dig,
Jorden från och himlen till.

Hvar du äfven vägen tog,
Blef du fästad vid din vän.
Om till sjelfva himmelen
Du Elias' bana drog,
Hemtade jag dig igen.

Sitter du på Skreya, godt!
Tänk då, vän, inom dig, att
På min skuldra du är satt:
Ty det är min tankes slott
Och jag trifves i dess natt.

Sitter fjerran du på sjön.
Tänk då, trogna vän, ibland
Att du gungar i min hand,
Och den lilla vackra ön
Min smaragdring är, så skön!

Skyn, som du på Skreya såg
Och som vinden framåt dref,
Var mitt sända afskedsbref.

Ut på sjön blir hvarje våg
Afskeds-linjer jag skref.

Henrik Vergeland.

(Översättning af Rdd.)

Litteratur.

Flora öfver Sveriges odlade Vexter, innefattande de flesta på fritt land odlade vexter i Sverige, jemte de allmännare och vackrare fenstervexterne, med kännetecken och kort anvisning om deras odlingssätt, af N. Lilja. Sthm. Z. Hæggström. 1839. (1: 16. b:o.)

Blick på Horticulturens framsteg i Sverige.

(Fortsætn. fr. N:o 7 och slut.)

Den i våra dagar (omkr. 1832) stiftade Svenska Trädgårdsföringen har börjat grundlägga ett nytt tidehvarf för svenska horticulturen, i det den årligen från sin trädgård utspridt en mängd frön och stammar till ädlare culturväxter och mäktigt befordrat entusiasmen för horticulturen. Föreningen har sedan 1834 utgivit Årsskrifter, hvari dels sällsyntare växters odling beskrifves och anvisning lemnas till ändamålsenligare behandling af culturväxterne i allmänhet, dels förekomma uppsatser af ästhetiskt innehåll, såsom Pontins Trädgård-ästhetik o. s. v., samt förteckningar meddelas öfver Föreningens Wäxt- och Frö-samlingar. Det är på Sv. Trädgårdsföringen, som vi fåsta vårt hopp i afseende på allmännare och ändamålsenligare horticulatur i vårt fädernesland. Mätte Föreningen aldrig, af brist på deltagande från det allmänna och enskilda, upphöra att bärta rika frukter i vårt fattiga fädernesland!

Sedan ofvanstående redan till det mesta var lagt under prässen, hafva vi fått se Sv. Trädgårdsföringen's Årsskrift 1839, hvari p. 53 o. f. förekommer

en interessant Afhandling af H:r Lifmedicus M. af Pontin, kallad: Bidrag till Trägårdskonstens Historia. Af denna afhandling underrättas vi, att "Wisby och Wadstena klosterträgårdar hyste länge, och hysa ännu Mullbärs- och Valnöträn; Vinrankan har på förra stället fortplantat sig i flera sekler bland ruinerna." — Presidenten Kurck i Åbo odlade Vinrankor derstädes i medlet af 1600-talet och Grefve Pontus Fredr. De la Gardie (f. 1630 död 1692) anlade en Vinplantering på Welamssund å Wermön (I. c. p. 58). Önskligt vore det den snillrike författaren utförligare afhandlat det ämne, hvarpå vi här blott kastat en flyktig blick. — Att vårt korta utkast sträckt sig in på Botanikens område har kommit deraf, att vi anse den högre horticulturen nära sluta sig till Botaniken, då den lägre horticulturen deremot sammanfaller med Agriculturen. — Vi hade ämnat att tillika redogöra för de arbeten, som härstädtes utkommit över den eg. praktiska delen af horticulturen, men tidens korthet och brist på tillgång till en complettare samling af den ingalunda så fattiga litteraturen i detta ämne, nödga oss uppskjuta dermed till läggare tillfälle.

Ändamålet med det verk, som gifvit oss anledning till denna artikel, har Förf. i företalet angifvit vara, att "i någon mån ersätta bristen af en för den ostuderade tillgänglig beskrifning öfver våra allmännast odlade växter," hvilket vi visserligen icke misskänna, utan hvarför vi hålla Förf. fulkomlig räkning Emedan det alltid är svårast att bryta isen, måste det första försöket skonsamt bedömmas, äfven om starka skäl finnas till viktiga anmärkningar. Detta, i förening med denna artikels kanske allt för långa utsträckning, nödga oss, att blifva mindre utförliga än vi sjelfve önskat. — Planen för arbetet gilla vi visserligen, men mot sjelfva utförandet kunna vi icke uraktläta att anföra några grundade anmärkningar. I Inledningen gör Förf. några korta betraktelser öfver "Vextculturen i allmänhet." Ibland annat yttrar Förf. att man kan säkrast fortpanta alla växter med frö, eburu Förf. straxt nedanföre återtager detta förhastade yttrande. — Ordet fruktstenar är en af Förf. införd ny, olyckligt vald, term. — Vid utplanteringen af rotväxter yttrar Förf., att man måste "iakttaga, att man hos dem, som icke hafva rotögon, ss. potatesen, då icke bortsär den nedersta delen af stjälken, som förvarar bladen till vårväxten." Af detta yttrande skulle man kunna sluta, att Förf. icke sett huru potatoesplantering vanligast tillgår, — ja icke ens en potatoes! Huru annars påstå att potatoesen saknar rotögon? — Skulle detta vara händelsen, huru skulle det då gå med våra Potatoes-planteringar, då man vanligtvis sönderskär tubera i smärre stycken med ett par ögon på hvarje bit och sedan utplanterar dessa? — Som Förf. icke nöjt sig med de vetenskapliga bestämningar, andra godkända författare gifvit har han slagit sig på det orådet att bilda icke mindre än 3:ne nya Genera: Oscarria, Tegneria, Creolobus. Det af Förf. bestämda slägget Oscarria skiljer han från Primula hufvudsakligast för dess *folia basi cordata*, då han till Primula hänför de

arter, som hafva *folia basi angustata*. Hvad den Oscarria tillagda characteren "*Umbella saepe prolifera*" vidkommer, så kan den väl ej bli någon Genuscharacter, så snart den beror af ett "saepe." Dessutom beror denna proliferation af jordmånen. Från slägget Calandrinia har Förf. frånskilt sitt nyskapade *Tegneria*, hufvudsakligast emedan dess *Calyx* är *carinatus*, ståndarne några flere till antalet än hos det förra, växten mångårig, glatt, grenar och blomkronblad fläckade. Slägget *Creolobus* har Förf. grundat på följande character: *petala 5, flores aurei, in die aperti*, då *Bartonia* endast skiljer sig derifrån genom: *petala 10 flores albi, sub vesperem expansi*." Af denna bestämning synes man med skäl berättigad påstå, att H:r Lilja mer skådar naturen med poetens öga än naturforskarens. Då man icke har mera genomgripande characterer för bildandet af nya Genera, vore det sannerligen bäst att afstå från detta nyhetsbegär, då man icke i st. f. det gamla goda kan sätta något nytt bättre. Önskligt wäre att Förf., innan han vidare slår sig på att construera nya Genera i Botaniken, och derigenom vidare intrassla denna nu allt för mycket intrasslade vetenskap, noga studerade Linné's Genera Plantarum, Critica och Philosophia Botanica; många gyllne lärdomar kunna hemtas ur dessa arbeten, hvilka det icke höfves någon svensk botanist (åtminstone hvarje, som vill uppträda såsom nyskapande författare) att vara okunnig om. Linné "gjorde sådane Genera, att de ej confunderade vetenskapen" (Egenh. Ant. p. 207). "Genus naturale semper Speciei prefigat, et ubi novum, Charactere naturali definit ex omnium partium fructificationis situ, figura, numero, proportione," — säger Linné, men H:r Lilja åter har helt och hållit negligerat de characterer, man hemtar af fructificationen^{*)}). Dessutom kunna vi icke tillbakahålla en anmärkning mot benämningen af dessa nyskapade slägten. Linné gifver i sin Philosophia Botanica många reglor för benämningen af nya Genera, hvaribland foljande: "Nomina genericā non abutenda sunt ad Sanctorum, Hominumve in alia arte Illustrum favorem captandum aut memoriam conservandam," — tilläggande: "Unicum Botanicorum præmium, hinc non abutendum est." Sjelf följe också den odödliga mannen strängt de lagar han skrifvit. — Om H:r Lilja såsom skald njutit någon nåd, anse vi icke att han som botanist deraf börlig att afvika från hundraårig häfd; — och om Förf. än af själsfrändskap till en odödlig skald tror sig ega skäl att på detta sätt föreviga hans namn, bör han likvälv besinna, att ingen utländsk skald blifvit på detta sätt ihågkommen.

*) "Characteres genericos dum Auctores evolvo, reperio nullos certos et fixos ante Tournefortium. — Assumisit Tournefortius Petala et Fructum pro notis generum diagnosticis, nec partes alias; — at Recentiores, obruti copia novorum nuperque detectorum generum, has partes solas pro generibus omnibus distinguendis non sufficere intellecerunt, ac inde ad habitum, faciemque plantarum, folia puta, situm floris, caulem, radicem etc. configere sese coactos crediderunt, id est, recessere a fundamento fructificationis, et ad priorem barbariem descendunt." Linn. Gen. Pl. Ed. 5. p. VI.

men; ännu har ingen Shakespearia, Voltairia, Schilleria oss veterligt blifvit uppkallad, ebur England, Frankrikes och Tysklands mångskrifvande Botanister särli- gen mången gång länge behöft grunda på ett passande namn till deras nyskapade genera. — Förf. har, liksom han sett andra Förf. göra, bifogat en förteckning på (icke mindre än 141) "anförda författare", och hvilken skulle tro att Förf. ändå uteglömt ett och annat namn? — Hvartill skall dett jena att anföra en mängd författare, hvilkas arbeten man bestämdt aldrig sett? Hvartill tjenar att för en del upptaga deras besättning, dödsår o. s. v., då man icke kan lemnna en fullständigare uppsatts än här? — Förf. har icke haft någon annan ledsvens på denna för honom obanade stråt, än en ofullständig och otillförlitlig uppsatts i Linnæa (B. IX och X), hvaraf han blifvit missledd att upptaga många origigheter. Hade Förf. begagnat Sprengels Geschichte d. Botanik, Wikströms Årsberättelser o. s. v., så hade läsaren säkert icke blifvit missledd att tro det t. ex. *Scopolia* ännu lefver, då han likväld dog redan 1788. Om flera af den nyare tidens utmärktaste Botanisters dödsår har Förf. varit alldeles okunnig eller lemnat origigt uppgift, t. ex. Kitaibel († 1818), de la Billardiere († 1834), Schrank († 1835), A. L. Jussieu († 1836), Schultes († 1837) o. s. v., om hvilka läsaren lemnas i ovisshet antingen de äro lefvande eller döda. — *Sed haec levia* — Vi skola nu i korthet anföra några skrupler mot sjelfva Floran. Den synes icke eftersträfva sträng vetenskaplighet i beskrifningarne, utan snarare synoptiskt ange det framstående i hvarje växt, i det den mer fäster sig vid växternes habitus, än strängt diagnostiskt uppfattar hvarje arts egendomlighet. Svenska namn äro öfverallt bifogade, och der Förf. saknat andra, har han helt simpelt begagnat det latinska namnet, hvilket vi gilla framför det Liljebladska sättet att sätta svensk ändelse på det vetenskapliga namnet eller ge en tillkrånglad översättning deraf. — Förf. har i allmänhet varit allt för njugg på växter. Ett för stort antal hade varit vida bättre än för litet. Icke borde det hafva varit svårt, att genom correspondance med våra största trädgårdssodlare få veta hvilka växter odlas på mer än ett eller annat ställe. Så saknas t. ex. släget *Alopeurus*, hvaraf isynnerhet *A. pratensis* och *nigricans* utgöra förträffliga foderväxter. Den gamle hedervärde Retzius säger i sin Flora Oeconomica (p. 42), att *A. pratensis* är "af alla inhemska gräs det mest lönande, och få utländska foderväxter lära öfverträffa det." Ävenledes saknar man med förundran *Acer Platanioides*, *Elymus arenarius* (af en Skåning borde den väl icke vara okänd som culturväxt), *Cratægus Oxyacantha* och *Monogyna* och m. m. fl. — Författarens nyhetsbegär kunne vi icke alltid gilla. Han synes med de nyare ega det gemensamma felet, att upptaga för många arbiträrt bildade Genera. Ett exempel bland många: *Armoracia* antager Förf. med Fl. d. Wetterau för ett från *Cochlearia* skiljdt släkte. Jemföre vi de characterer, (nb.) H:r Lilja uppgifvit p. 96, bli skillnaden ganska fin, och *Armoracia* synes hufvudsakligen skilja

sig från det andra släget darigenom att fodret är nägot färgadt, då fodret hos *Cochlearia* är utstāende (?). I en så inskränkt Flora, som H:r Liljas, hvari blott 1 art af hvardera upptages, synes man väl kunnat behålla det gamla Linnéska släget *Cochlearia* odeladt, i annat fall hade det varit mera skäl att med Prof. Fries förena *Armoracia* med *Nasturtium*. I en bok för den ostuderade anse vi detta nyhetsbegär mindre passande. — Vi skulle länge kunna fullfölja dessa våra anmärkningar, men som vi troligen redan satt läsarens tålmod allt för mycket på prof, torde det kunna vara nog med ofvanstående. Vi vilja deraf blott tillägga det Förf. öfverallt gifvit (thy värr alltför) korta anvisningar till växternes cultur, samt till slut bifogat en ofullständig förteckning öfver "de allmännaste Fruktsorterna", hemtad ur ett Tyskt verk.

Om Förf. icke är så synnerligen belåten med denna vår granskning, hör han dock kunna trösta sig med det gamla aldrig förgätna: *Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.*

Det typographiska hedrar förläggaren.

T.

Axel Rehnkrona, berättelse af F - L - - R, Stockholm, Thomson. Två D. 243 sidor.

Denna roman (af Fru Flygare?) har ungefär följande innehåll. 1679 hemkommer Major Rehnkrona från kriget. Under hans bortresa hade hans maka Ida blifvit bestormad af sin förra älskares, Sodensterns, böner, att, då nu hennes man troddes hafva stupat, bli hans maka. Hon hade ännu icke gifvit sitt bifall. Majoren öfverraskar henne i det ögonblick, då Sodenstern sökte att aflocka henne det. Strid uppkommer, hvarunder Majoren kommer att sara sin maka, hvilken deraf dör. Sodenstern flyr och Majorn drager sig tillbaka till ett eremitage på Kolmården, der Sodenstern påtänder hans hus och bortrövar hans son, men hvilken dock räddas af en björn och återfinnes. Denna son, Axel, och den okände Sodensterns dotter, Amalia, älska hvarandra med en kärlek, som icke försvagas af Axels, nu mera Carl XII:s lifdrabant, umgänge med den sköna Ida, dotter af hans faders vän. Af hämdlystnad, förvägrar Sodenstern hårdnackadt att lemna sin dotter åt Axel, sin fiendes son, en vägran, som icke besegreras af Carl XII:s böner eller befallningar. Till slut mördar Sodenstern sin egen dotter för att icke se henne blifva Axels brud. Axel blir vanskinnig och dör, Sodenstern söker Carl XII, för att lönmördha honom, men finner honom nyss död och kastar sig af raseri i strömmen. — Här saknas, som man ser, icke handling; Förf. har tvärtom hopat det ena ryksliga och ovanliga factum på det andra och så till vida är boken underhållande. Hvad vi sakna, är deremot all skildring af tiden, äfven som teckning af det intre livet och lefvande, samt sannolika, karakterer; åtminstone är Sodensterns ondsko allt för mycket tilltagen, för att vara sann. Det hela saknar äfven försoning, ty den Nemesis, som ligger deri, att den brotts-

lige kastar sig i strömmen, sedan han förstört en hel familjs lycka och lif, är sannerligen icke af äkta slaget. Ehuru vi i denna roman, liksom äfven i den bästa af samma Författarinna, Gustaf Lindorm, sakna snille, kunna vi dock ej fränkänna henne talent, visserligen vida underlägsen Friherrinnan Knorrings, men dock stor nog, för att förtjena uppmuntras till arbeten, som är mognare och konstnärligare, alltså mindre förgängliga än de förra.

Historik öfver Svenska Brännvinslagstiftningen under 200 år af P. Wieselgren. Lund. 1840. 1 B:co. 224 sidd. Suppl. 46 sidd. Bihang. 16 sidd. Dr Thomanders svar på Dr Reuterdalhs Anm. i Theol. Quartalskr. 1838 3. H.

Vår snillrike och lärde, för fosterland och religiositet lika varme, W. har här under det ej nog prisvärda nitet, att motarbeta det nationalonda, här gått på djupet af ämnet och med flit samlat allt möjligt för sin historia, så att skriften blifvit en codex af allt det viktigaste. De flera likartade försök ända sedan midten af 1700-talet äro ofullständiga och obetydliga i jemförelse med detta. — Mätte Riksens Ständer nu taga ett afgörande steg att utrota eller åtminstone (med annat än paliativer) hämma detta onda!

Theol. Quartalskrift. 1839. Fjerde Häftet.

Detta häfte innehåller af Reuterdahl: Årets jubileer, om Symbolikens begrepp, den nyare theologiska journalistiken (idel lärdom och historia); af Thomander: Några allmänna frågor rörande ideen af en luthersk Rateches i våra dagar af Docente E. G. Bring. Anvisning till studium af den Theoretiska Theologien, råd till prestecandidater. Rec. öfver BibelCommitteens övers. af Salomos ordspråk af G. W. M., hvilken herre sällan bevisar, utan blott med orden "bättre i den Gaml. Öfers." etc. affärdar den Nya Öfers. — Sveriges hända theologiska tidskrifter af Sveriges anseddaste Theologer, äro, såsom de enda vetenskapliga skrifter i Theologien under året, mätare af vetenskapens tillstånd i vårt land. Hvad visa de? Idel historia, lån och bearbetningar från Tyskland, utan dogmatisk sjelfständighet och skarpsinne. En vetenskap, som blott blir historik öfver döda former, öfver vetenskapens livré, blott håller sig till hvad som varit, men aldrig mägtar gå in på saken, res divinæ, som glömmer dem för åskräden af deras kläder, deras smink, ligger änu i vaggan. När skall Sverige få en Schleiermacker, Daub, Marheinecke, Nitsch, Haase?

Öfversigt af Fattigvårds-Komitén Betänkande, af en Riksdaysman. Sthlm. 1840. 71 sid. 24 sk.

Förf. gör välgrundade anmärkningar mot Kommitténs många lösa och falskt motiverade förslager, dock med erkännande af de goda.

Vald samling af svenska Sångstycken. 1840 Ups. 1: 8. sk.

Denna samling af ord till musik, lik alla andra sådana, som vi ega, bör ingalunda betraktas som en

svensk lyrisk authologi, ty allt, som är satt i musik, har icke poetiskt värde och allt, som har poetiskt värde, är icke satt i musik. En sådan samling är gjord ur musicalisk synpunkt, ej ur poetisk. Beklagom Sveriges Lyrik, om den ej hade andra stycken än dessa! Ifrån poetisk synpunkt ville vi utesluta en stor mängd.

Öfversigt af Svenska Litteraturen år 1839.

I nämna i denna öfversikt endast de viktigaste arbeten.

I Theologien har man ej under året fått ett enda vetenskapligt originalarbete. De båda Theologiska Tidskrifterna, i Upsala och Lund, hafva icke innehållit något af större betydelse. Predikningar har man deremot fått af Schartau 3:de Bandet, Ljungberg och Lundgren, samt andra uppl. af Rogbergs Predikningar och den första af hans Skriftetal. Mellin m. fl. hafva utgivit Den Christlige Predikaren, övers. Wallins översättning af Johannes Evangelium visar väl den mäktige språkbeherrskaren, men icke den lärda Exegeten. Thysellii Handlingar till Svenska Kyrkans och Läroverkens Historia 1 B. innehåller upplysande acter, som göra dess fortsättande önskligt. — Öfversättningar af utmärkta arbeten äro: Haases Dogmatik i sammandrag, med en inledning om tidens religion och teologi, samt Guericke's Kyrkohistoria af Lénström; Neanders Apostelhistoria af Stenhammar; Harms Pastoral-Theologie af Holmgren; Mynsters Betraktelser öfver Christina trosläran af Hansson; Luthers Evangeliska prestaembetet och hans Kyrkopostilla, 3:de Uppl.

I Historien fick man åtminstone några originalarbeten: 3:de häftet af Nilssons lärda och snillrika verk om Skandinaviens Urinnevärnare, 2:dra Uppl. af Geijers Teckning af Frihetstiden, Cronholms interressanta arbete, Catholska Ligan, Minnesteckning af Wallin, ett förträffligt arbete, Brunni Resa, ett lärda och innehållsrikt verk, Almqvists Menniskoslägts Saga 3 H., snillrik och intressant, men subjectiv; den lärde Reuterdalhs Öfversigt af Svenska Historiens behandling före 17 S., Björnsternas Brittiska riket i Ostindien, J. H. Schröders Tal och Minnesteckningar 1 H., Bidrag till Sveriges Historia efter d. 5 Nov. 1840, som med flit ser allt i svart, för att svärta, Afzelii Sagohäder 1 D., ett Nationalverk, Lundblads Carl XII, 2:dra delen af ett väl vitsordadt verk, Bexells Riksdagshistoria 1733—78, Bihang till Frithiofs Saga, samt historiska samlingar: Fryxells Handlingar rörande Svenska Hist. 3:de D., Wieselgrens De la Gardieska Archivet XII D., Handlingar till Skandinaviens Historia XIII D., Biografiskt Lexicon, som fortskrift till H. Öfversättningar äro: Grundtvigs Edda, Beckers Verldshistoria och Schwabs grekiska fornålderns hjeltesagor m. fl.

I Ästhetik har ingenting utkommit mer än Lénströms Konst-Theoriernas Historia. 2 Häften, hans Svenska Poesiens Historia. Förra Delen, och övers. af Schlegels Äldre och Nyare Litteratur-Historia.

I Vitterhet har Almqvist varit den under året produktivaste och snillrikaste, och har lemnat märkliga saker i Folkskrifterna t. ex. Arbetets ära, Grimstahamns Nybygge och Ryska Minnet i Norrköping, som äro förträffliga, Amorina, ryslig och vidunderlig, men genialisk, XII B. af Törnro-sens Bok, afhandlingar af olika värde, Den nya Törnro-sens Bok, som innehåller många förträffliga dikter, bland de bästa i vår Litteratur, Det går an, hvars stil vi beundra, men hvars grundäsigt vi oglille. (Slut n. g.)

Rättelser i Uppsatsen: *Blick på Horticulturens framsteg i Sverige.*

N:o 7 sp. 4 r. 17 n. l. at lähra etc.

sp. 7 r. 9 n. st. ***) f. ***)

r. 8 n. st. ****) f. +)

r. 6 n. st. +) f. **)

UPSALA, LEFFLER OCH SEBELL. 1840.